

Arxiu Històric de l'Hospitalet.
C/Joan Pallarès s/n.
08901-L'Hospitalet.

Persones entrevistades: Alfons Devesa Porte (H) i Pepita Bordonau (D).
Projecte: Indústries de L'Hospitalet: Can Gomar.

Data: març 2005

Entrevistadora: Mireia Mascarell Llosa.

Duració: 50 minuts.

Signatura: Ot10

CARA A:

M'agradaria que una mica diguéssiu qui sou, el nom sencer perquè quedi enregistrat.

D: Jo, Pepita Bordonau Balaguer.

H: Jo, Alfons Devesa i Porte.

I tots dos sou d'aquí de Hospitalet?

D: No, jo a Hostafrancs vivia, a Barcelona, Hostafrancs.

I vostè?

H: Jo sóc fill de Hospitalet.

D: Ell sí.

H: Fill de Hospitalet, del carrer del Canal.

Ah "bueno", aquí mateix. I fill també de...

H: De Hospitalet, i els meus pares catalans també i tot.

I vostè com és que va fer cap aquí de Hostafrancs?

D: Perquè tenia un "tio" que hi treballava... "Bueno", dos, que duïen els camions a Can Gomar, un tal Josep Bordonau i l'altre Eliseo Bordonau, que la seva filla... "Bueno", vivien al carrer Roselles aquesta gent, no sé si els havies conegut.

A mi em sona el cognom, sí.

D: Sí, sí, vivien al carrer Roselles, i una de les nétes és la de la joieria aquesta d'aquí sota...

H: Jo vaig entrar als 14 anys a treballar.

Clar, perquè vostè, els seus pares ja hi treballaven o no?

H: No, no, no, no. El meu pare era paleta i treballava de paleta per allà, vaig entrar pel meu pare però...

Perquè coneixia als amos.

H: Sí, sí, es coneixien, sí, sí, sí.

Lavors com es feia això en aquella època, anava el pare i deia: "Mira, que..."

H: Sí, sí, va anar el meu pare i com que ell treballava allà a la fàbrica fent "remendos" va dir: "Ja té 14 anys" i van dir: "Que vingui", i vaig entrar allà el dia 30 de març de l'any 1941.

Encara se'n recorda del dia i tot? Ara farà un mes, d'aquí no res farà un mes doncs, el 31 de març diu.

H: De març de 1941 vaig entrar, i vaig plegar a l'any 1990, faltaven 4 mesos pels 50 anys.

Déu n'hi do!

D: El diploma també tens.

H: Eh?

D: El diploma que tens aquí que et van donar.

Clar, perquè han sigut molts anys.

H: Tota la vida, 50 anys, faltaven 4 mesos.

I vostè també va entrar de joveneta?

D: No, jo tenia 27 anys ja quan vaig entrar.

Era més gran. Quin any era això, se'n recorda?

D: No me'n recordo...

“Bueno”, més tard dels 40. Escolti, expliqui'm així vostè que fa més anys, comencem i després... però sempre que vulgui vostè xerrar cap problema, eh?

D: Sí, sí.

H: Jo vaig entrar d'aprenent a la secció que deien els “enroscadors”.

Què en sabia vostè de la fàbrica abans d'entrar?

H: Poca cosa, poca cosa.

Què es deia per aquí, per l'Hospitalet? “Ah, és una fàbrica que fan...”

H: Sí, la gent estava molt contenta d'aquella fàbrica sempre.

Tenia bona fama?

H: Sí, sí, sí, sempre, sí, sí.

Ja hi coneixia algú que hi treballés o no?

H: No, no, no, no, no coneixia ningú, perquè quasi tothom era de Barcelona.

Ah, sí?

H: Hi havia uns d'aquí de Hospitalet però la majoria eren de Barcelona.

Ah, jo pensava que era gent d'aquí de Hospitalet.

H: No, molts eren de Sants i de Barcelona, molts, molts, i “hasta” del Poblenou venien.

I venien amb el tren?

H: No, amb el metro venien, venien amb el metro fins Santa Eulàlia i de Santa Eulàlia venien caminant.

Ostres, tu, cada dia!

H: Sí, sí.

Així va entrar d'aprenent vostè.

H: Sí, sí, als 14 anys vaig entrar, vaig entrar a la secció “d'enroscadors, que era el “puesto” de seda, les tenyíem, les secàvem i les enroscàvem i les posàvem en unes capses de cartró per anar als telers, “bueno”, per fer tot això que feien. I després van anar passant els anys, els anys, els anys fins que em van fer encarregat d'aquesta secció. Que en uns quants anys també hi havien de roba també, de peça.

Això va ser més tard.

H: No, també, hi havia troca i peça, però llavors quan vaig entrar vaig estar molts anys a la troca, i quan es va morir, quan va plegar l'encarregat de les entrades de la roba em van posar a mi d'encarregat ja.

Però quants anys van passar d'això? Quants anys va fer d'aprenent, diguem?

H: Home, d'aprenent potser... Home, 2 anys o així devien de ser.

Ah, poc, va aprendre ràpid diguem.

H: Sí, sí, estaves un any o dos d'aprenent, et posaven com ajudant i després ja feies...

I els nois la majoria, entraven a aquesta edat?

H: Sí, sí, quasi tothom, sí, quan vaig entrar jo hi havia una pila d'aprenents, molts, molts.

Perquè era una època que devia haver molta feina potser.

H: Sí, i tant, sí, sí, es van fer molts torns sempre, es van treballar moltes hores sempre, i una cosa que ho pagava bé sempre, va ser una fàbrica que si et devia una pesseta no te'n prenia mai cap, pagaven tot lo que era just, pagaven sempre.

Però no anàveu a preu fet, per això.

H: No, allà no, no anava a preu fet, allà no.

Pagaven tant per...

H: Sí, per la feina de 8 hores, i si passava de 8 hores ja et pagaven les que feies de més.

I les hores extres abans es pagaven...?

H: Bastant bé, bastant bé.

Millor que les hores normals o...?

H: Sí, sí, sí, el doble "al menos", sí, sí.

Llavors devia convenir.

H: Sí, sí, sí, i tant.

I la gent es quedava?

H: I tant, sí que en fèiem, oi? Jo de gran vaig fer moltes hores, em llevava a les 7 del matí i arribava a dos quarts de nou del vespre.

Perquè quin era l'horari normal de la fàbrica?

H: Era de les vuit del matí a dos quarts d'una, i de tres quarts de dues a un quart de sis. Van posar una hora i mitja per dinar i vam plegar a dos quarts de sis llavors. Tot lo que passava d'aquestes hores eren hores extraordinàries.

I com us les contaven, us vigilaven, , apuntaven el que es quedava?

H: L'encarregat que hi havia ja ho apuntaven.

Els encarregats eren molt més grans que la resta de treballadors?

H: Sí... No, la majoria... A vegades era més jove l'encarregat que els treballadors.

Ah, jo pensava que també tenia a veure l'edat per això de ser encarregat.

H: No, home, eren grans també per això però vaja, no...

Però tot homes.

H: Sí, sí, de dona no hi havia cap d'encarregada, no.

Escolti, i això que em deia de que va entrar a fer el tema... que estava a la part aquesta de les troques, sempre es va quedar allà o no?

H: No, ja he dit que al cap d'uns anys, no sé quants anys van passar vaig passar a la secció de la roba, perquè les troques van anar plegant i al final van plegar també, però al cap de molt anys, per això, eh? I vaig anar ja dic, a les entrades de la roba, que entraven per fer proves, per anar a tenyir-les i acabar-les.

I potser que hagin tingut també feina de Can Vilumara, que els hi enviessin roba?

H: Alguna cosa sí que havia portat, alguna cosa sí havia portat, sí.

Es que a mi em semblava que...

H: Sí, sí, sí que havien portat.

... que Can Vilumara havia sigut client de Can Gomar.

H: Sí, i de Caldes també portava alguna cosa també, i d'aquella que hi havia abaix... allà abaix que hi havia, allà a l'Avinguda Pau Casals, abaix de tot hi havia una fàbrica de seda també, que havien portat...

I d'aquella també havien portat gènere.

H: Sí.

Però devien treballar sobretot per gent de fora de Barcelona i així.

H: Sí, sí, per Sant Feliu de Guixols i molts "puestos", sí.

Escolti, i per algú com jo, que no sé res, posem que no sé res, res, res de com funcionava això. Com era el procés aquest del tint? Per on entraven les coses, per on sortien? Quan de temps passava?

H: A la fàbrica hi havia un camió propietat de la casa ja, i sortia cada dia pels clients a collir el gènere, portava tot en cru, per fer. Allà la roba cada cosa va al seu "puesto", la seda a la seva secció i la roba a l'altre secció.

Ah, que hi havia dos seccions, una per madeixes diguem, i l'altra per robes.

H: Sí, el magatzem d'entrada de la roba era un magatzem, llavors la peça anava... la troca a un altra "puesto", els que hi havien allà ho preparaven, la Carmeta era d'allò, la que preparava.

Ella estava a una part de la preparació, sí.

H: De la seda, ella pesava i ho preparava, d'aquest color, aquest altre, aquest altre i tot això.

Això del color, clar, ho demanava el client.

H: Sí, sí, el client portava ja una nota, per dir "algo": "Deu kilos de seda d'aquest color, deu d'aquest altre..."

I qui preparava el color?

H: Allà al tint hi havia el que estava al "cuarto" dels colors, que preparava els colors que li deia l'encarregat del tint que feia la fórmula, pesant els kilos, és clar, perquè llavors hi havien unes màquines molt llargues que es posaven les madeixes allà i anaven rodant dintre les barques, i llavors anaven tenyint...

I quanta estona hi devia d'estar dintre les barques donant voltes?

H: Home, a vegades potser “hasta” més d’una hora i dugues, i tres de vegades. Clar, a vegades no quedava bé i s’havia de tornar a fer tot el projecte de nou, si no quedava bé el color una altra vegada.

I després s’havia de secar això?

H: Sí, hi havia una cosa que dèiem el ràpid, que era una casa molt gran, més ample que això, i hi havien unes troques en una barra, així posades a dintre, i allà hi havien ventiladors en calent i s’anava secant, primer ho passaven en un “puesto” amb un ventilador per escórrer tot, que hi quedés ben escorregut.

Com una centrifugadora.

H: Sí, sí, com una petita rentadora, però hi havien unes coses com uns cubells grans però rodaven amb molta fúria i quedava tot escorregut, i llavors ho entraven allà als acabats de la madeixa que diem nosaltres, la troca, i allà ho arreglaven, hi havia una cosa per picar-ho com dèiem... perquè es posés bé i quedés la troca ben desfeta.

Ben “esponjada”?

H: Sí, això mateix. Llavors ja les posaven a aquelles barres, esteses, ben posades, es posaven a dins d’aquella màquina, a unes barres llargues que hi havia potser 15 o 20 madeixes, oi?, anaven passant a poc a poc per una banda i anaven sortint, hi havia algú que ho plegava i ja està.

I es plegava i ja...

H: Es plegava, llavors es posava en un carro, hi havien uns “puestos” que es deien “estribilles”, que les posaven allà per enroscar-ho perquè quedés ben posat i es posava en caixes de cartró.

I després això sortia en camions...

H: Sí, llavors ja a les capsas, posaven el nom que anava a cada “puesto” i el camió ja s’ho duia per cada client.

Escolti, feia olor el tint, feia alguna olor especial?

H: Sí, segons quin sí, segons qui, com que hi havia àcid sulfúric, sulfumant, totes aquestes coses, llavors feia molta...

I no havíeu tingut problemes així d’algun líquid d’aquests que algun s’hagués posat malalt o s’hagués cremat...?

H: Alguna vegada una mica de... una mica de picor al coll, però vaja... això del tint, per això.

Però hi havia ventiladors o no?

H: Sí, i era molt ample tot.

I a l’hivern recordeu si feia molt fred?

H: Sí, els primers anys sí que en feia.

I a l’estiu calor també o no?

H: Home, sí, també però no tant, potser...

Era pitjor el fred.

H: Sí, els últims anys ja van posar unes estufes, però uns quants anys, bastants anys.

Potser no n’hi havia perquè feia malbé la roba o...?

H: No, mira, perquè...

Perquè eren naus molt grans, potser que costaven molt d’escalfar.

H: Sí, i que hi havia potser deixadesa, entre l'empresa i tots plegats, sí.

Això també ho comentava la Carme. Ella m'explicava del calefactor que van haver de posar ella i la seva companya, per poder-se escalfar mentres estaven allà al magatzem, perquè no hi havia calefacció.

H: Sí, sí...

“Pues” Déu n'hi do, perquè hiverns així crus com aquests...

H: Sí, la Carmeta estava allà amb l'encarregat i amb mi, la Carmeta, estava amb mi, estava a les madeixes i a la roba també.

I li agradava la feina que feia allà?

H: Jo sí, jo vaig estar molt bé, home, sí.

Escolti, i amb la resta de treballadors quina relació hi havia? Per això de ser l'encarregat la gent...

H: No, bé, sí, sí.

Et tractaven igual i tot o hi havia diferències?

H: No, no, tothom estava bastant... Després va venir més cap aquí ja gent d'una altra mena però els primers anys s'estava molt bé també.

Escolti, expliqui'm algunes cosetes, com per exemple, els preus que es pagaven pel que era l'època, ara no, eh?, ja ho sé que no es pot comparar, però pel que era l'època aquella estava ben pagat o passava una mica com passava en general...?

H: Quan jo vaig entrar d'aprenent donaven 25 pessetes a la setmana. Era bastant llavors, eh?

Era molt?

H: Molt no, però era bastant 25 pessetes “allavorens”. Els homes cobràvem 79 pessetes a la setmana.

Les dones cobraven “menos” segurament, no?

H: Sí, sí.

Perquè sempre s'ha cobrat “menos” les dones.

H: Després, d'uns anys cap aquí les dones van cobrar igual que els homes, fa uns quants anys, bastants, la Carmeta se'n recordarà d'això perquè ella... li va tocar a ella perquè...

Sí, m'ha dit que em buscaria nòmnes i tot que devia guardar per casa. I als horaris, per exemple, si hi havia alguna dona li deixaven per exemple, sortir algun moment per donar el pit a la criatura o així o...?

H: Em fa l'efecte que sí, venien, li portaven allà em fa l'efecte.

D: Li portaven allà, perquè a la Dominga i així... Allà a la porteria hi havia un “cuarto” i li donaven el pit.

H: Es que la majoria eren solteres, no hi havia de casades.

D: Sí, de casades eren poques.

H: No hi havia moltes de casades.

D: No.

H: Hi havia... hi havia la Conxita, perquè tampoc no tenia pis tampoc la Conxita... Però moltes eren solteres.

D: La Dominga, la ???? hi havia...

I què ho devien fer, que es casaven i quan es casaven deixaven la fàbrica o...?

H: No, em fa que... van sortir ja quan es van casar i... van entrar de joves però ja...

I després, un cop vostè hi treballava ja, va ajudar a entrar algú a l'empresa?

H: No, no.

Allò de dir: "Tinc un nebot" o...

H: No, van entrar amics meus però van entrar pel seu compte, sí.

I en tots aquests 50 anys, quasi, que vostè va treballar a Can Gomar va haver canvis de màquines o es va reciclar alguna cosa?

H: I tant, sí, sí, en vida del pare... "Bueno", primer hi havia l'avi, després el pare i quedaven el fills, quan van ser els fills ho van canviar tot de nou, llavors van fer uns canvis molt grans.

I amb aquests canvis es va multiplicar la feina o...?

H: La feina fèiem molta però amb "menos" gent.

Ah, es va reduir el personal.

H: Sí, sí, i tant.

I van millorar la maquinària.

H: Havíem arribat a 110 i vem quedar 100, ja últimament, quan es va plegar ja, només érem 30 o així de persones, i fèiem més feina que no pas... Potser abans en una màquina hi havien cinc persones i ara quasi no n'hi havia ni una.

O sigui, que eren màquines molt més mecàniques al final.

H: Sí, és clar, sí, sí, ara tot era més modern, tot anava amb maquinetes de tot, abans tot era més a mà, manual, encara que fossin màquines era més manual.

I amb això de que eren més manuals i també això que comentàvem abans, recorda si alguna vegada havia hagut algun accident o alguna cosa dintre de la fàbrica? Que algú es fes mal...

H: Jo sí em vaig fer mal... Hi havia unes màquines per passar la roba, es passava perquè s'escorregués bé, i passaven a l'ample, passaven a un "puesto" que xuclava la humitat i sortia en uns corrons, i per netejar-ho vem engegar la màquina i fico el braç fins aquí. Se'm va xafar tot això, que no tinc tan braç com l'altre, veus? Això a l'any 51.

Ostres, tu, i va poder seguir treballant igual?

H: Sí, sí, sí, sí, no em va...

Però se li va trencar per dintre?

H: Sí, sí, va xafar els ossos aquests d'aquí, sí, sí.

Escolti, i tenien metge allà a l'empresa o el van portar...?

H: No, vem anar al "seguro".

O sigui, no hi havia ningú que anés allà, ni una infermeria ni res.

H: No, no, no.

Ja s'ho arreglaven.

H: Es que abans a les fàbriques aquestes i així no... Potser a les grans com l'Espanya Industrial...

D: Potser tenien de Cal Gajo el "seguro".

H: No, no...

No hi havia infermeria però recordeu si hi havia vestuaris... i llocs així.

H: Sí, hi havia uns quants, hi havia uns vestuaris no gaire macos, per això.

Lo justet per...

H: Sí, lo justet, no gaire maco, no.

I després la gent que venia de fora, per exemple, es quedaven a dinar...?

H: Sí, sí, es portaven el dinar, es portava tothom el dinar, sí, sí.

I hi havia alguna saleta per poder dinar?

H: Hi havia el “cuarto” que deien de... que es vestien, hi havien unes taules llargues i uns bancs i allà menjàvem.

Hi devia algun cànir d'aigua o hi havia aixeta?

H: Tothom es portava la bota o coses d'aquestes abans.

S'ho manegaven d'una altra manera.

H: Sí, sí, portaven unes “fiambreras” la gent, cadascú portava la seva i s'ho escalfava allà, a una caldera al vapor.

Com si fos un microones, ja, ja.

H: Sí, es posava allà i s' escalfava.

Escolti, portaven alguna indumentària especial o...?

H: D'uns anys cap aquí sí, els primers anys no.

Cadascú anava vestit com volia.

H: Sí, sí, després van posar unes bates, al laboratori unes bates i uns pantalons amb una caçadoreta blau marí, que posava Gomar.

D'aquestes com de mecànic.

H: Sí, sí.

De granota que diuen.

H: Sí, nosaltres portàvem uns pantalons i com una xaqueteta.

Però perquè era encarregat potser.

H: No, no, tothom igual, tothom igual.

Ah, tots els homes iguals.

H: Sí, sí, tothom anava igual, no hi havia distinció per això, no.

I després cadascú tenia una targeta per fixar o com anava això?

H: Això sí al final, uns anys cap aquí sí, però els primers anys no, tothom entrava i ja.

I et veia l'encarregat, ja devia conèixer tothom.

H: Sí, hi havia un encarregat, sí.

I notava qui faltava.

H: Sí, quan hi havia l'avi que deiem nosaltres, sempre estava per dintre la fàbrica, treballava com un altre.

Perquè expliqui'm això si se'n recorda una mica, com era aquest senyor?

H: L'avi? Era un home molt exigent, molt, molt treballador i molt tosut.

I vivien allà ells?

D: Sí.

H: Uns anys cap aquí sí, sempre no.

D: No, vivien a la Rambla, oi?

H: Primer vivien a la Rambla.

Aquí a la Rambla de l'Hospitalet?

H: Sí, a aquests pisos que deien "el Manets", que ara hi ha la regidora, un piso d'aquells.

Això no ho sabia.

H: Sí, llavors quan van fer la torre aquella que hi havia a Can Gomar va anar a viure allà, quan va morir no sé què va passar llavors, que si va agafar por, no sé què va passar.

I de porters no n'hi havia per això.

H: No n'hi havia però hi havia sempre un porter de nit i de dia.

Perquè devia d'haver un sereno o "algo".

H: Sí, hi havia un sereno, sí.

I igual que hi havia la sirena d'aquí de Can Vilumara i tot, Can Gomar també tenia?

H: Sí hi havia, sí, sí.

I se sentia des d'aquí dalt?

H: No era molt forta, no.

D: No, no era molt forta.

H: Poc temps per això. Can Vilumara se sentia molt, i la Campa se sentia molt també.

Però aquella era més petita, diguem.

H: Sí.

Escolti, i de les... perquè clar, en una fàbrica que hi treballen homes i dones, perquè dones també n'hi havia, no?, força. Les relacions entre la gent que hi havia eren bones o...?

H: Sí, sí...

D: Sí, sí...

Hi havia molta separació entre els homes i les dones o no?

H i D: No, no...

Cadascú feia...

H: Sí, sí, i si venia a parlar amb les dones, parlava tothom, vull dir, que no...

Els vestuaris devien tenir-los separats.

H: Separats, sí, les dones els tenien en un "puesto" i els homes en un altre.

I els lavabos eren també separats o...?

H: Sí, sí, també, sí. Hi havia unes localitzacions grans, les dones eren petites i les dels homes grans, però eren uns "cuartos" grans, hi havia un lavabo i... no massa macos tampoc perquè feia bastant de fred allà. Encara, més cap allà portaven estufes els homes, les dones no sé, els homes es quedaven a menjar allà més. La gent es canviava dintre mateix.

D: Jo me'n duia el dinar però llavors anava al carrer Roselles, que els deus conèixer, que la filla, la néta "vamos" d'allà és la que té la joieria d'aquí sota, i allà al carrer Roselles hi havia el meu "tio"

que anava amb el camió, que es deia Eliseo Bordonau, i “allavorens” allà me’n duia el dinar, al matí l’anava a deixar allà i ja quan anava a l’hora de dinar ja estava escalfat i ja me’n menjava.

Clar, perquè ara fem un recés i m’explica vostè tot això i després ja continuem tots dos junts, eh? Perquè vostè m’explicava una mica que l’arribada a l’Hospitalet va ser pels oncles.

D: Sí.

És a dir, que vostè va venir a viure aquí a l’Hospitalet, a casa dels oncles...

H: No, no, fins que es va casar va viure allà a Barcelona.

Ah, vivia a Barcelona, i venia i tornava cada dia?

D: Sí, sí.

Déu n’hi do, i com ho feia vostè anava amb el metro també?

D: Sí.

I a peu tot aquell tram?

D: Amb metro, i llavors agafava l’autobus que venia cap aquí.

L’Oliveres.

D: Allà a Santa Eulàlia s’agafava l’autobus Oliveres.

Recorda quanta estona abans havia de sortir de casa per arribar a la fàbrica a l’hora?

D: Estava lluny...

H: Més d’una hora.

D: Potser quasi que sí.

Quina edat tenia que feia això, quan va començar?

D: Quan vaig entrar a Can Gomar quants anys tenia?... No em recordo, ja era gran.

H: 27 anys? No...

D: 27? Potser...

H: No, no...

A quina edat es va casar, se’n recorda d’això?

H: Als 33.

D: Als 33.

I quants anys van festejar vostès?

H: Un any perquè...

Va anar ràpid la cosa.

H: Sí...

I ja us coneixíeu de feia uns quants anys.

H: Sí.

D: D’allà la fàbrica.

Doncs sí, potser tenia 26, 27 anys, no?

H: Jo diria que tenia uns 25 anys o així.

D: Sí, ell és més jove.

H: Sí, i ens vem casar... jo tenia 30 quan ens vem casar, van ser uns 5 anys ben bé que... Així que debies tenir... potser sí, 26 o 27 anys tenies, sí.

I com és que... Clar, perquè allà a prop de casa no hi havia cap altra fàbrica per poguer treballar més a vora?

D: No...

H: Ella havia fet de modista.

D: Jo com que havia... al taller de modista havia treballat a Barcelona, després també allà a Hostafrancs també, i després els meus cosins aquests diuen: “Ves allà, que estaràs millor, estaràs més tranquil·la, no has de pensar si no et paguen...” Que després la meua germana i jo ens vam posar a casa a cosir però un no et pagava, l’altre tampoc, “pues” prou, no?

I llavors aquí a Can Gomar quan va entrar què hi va fer primer de tot? La primera feina que va tenir a Can Gomar quina va ser, se’n recorda?

D: Sí, al magatzem, que mirava si les peces estaven estripades, comptar els metres, que ja venien plegades així, anaves comptant: “1, 2, 3...”

H: Això era encara per preparar-les per anar al tint.

És a dir, la roba que entrava.

H: Sí, després passava on estava jo d’encarregat, allà.

D: Cosíem amb uns cordills finets i després uns altres de gruixuts, que eren més els que penjaven per tenyir-ho.

Clar, perquè llavors cada peça quedava enganxada per fils i les tenyien d’aquelles barres.

H: Totes no per això, eh? Hi havien màquines que les tenyien de... hi havien unes barques amb uns “bombos” i es posaven a treballar, anaven rodant així i anava tenyint, li dèiem la corda a aquella màquina, que hi havien unes màquines que dèiem les lligues que eren l’ample, enrotllaven allà, enrotllaven allà 500, 600 metres, anava amunt i avall donant voltes i anava tenyint d’aquesta manera.

I comparat amb la feina que havia fet més de cosir i tot a casa, què li va semblar quan va arribar aquí a la fàbrica?

D: No em vaig trobar malament encara, ja els coneixia i així... Aquí cobraves cada setmana, cosint: “Noia, ja t’ho pagaré, ja t’ho pagaré...” No t’ho pagaven. Vaig estar bé.

I va seguir fent per això, feines de cosidora o ja va deixar tot lo altre, de cosir?

D: De cosir? Ja ho vem deixar.

Sa germana també va entrar aquí a la fàbrica o no?

D: No, no.

Ella no. I llavors aquí això...

D: “Bueno”, jo vaig anar a cosir també a un taller però després també ja... que si a vegades no hi tenien gaire feina, per una cosa i una altra ja vaig buscar això. Aquí tenia el meu “tio” també que hi treballava i tot, “pues” ja em van...

I va estar a gust?

D: Sí, sí, sí, sí.

Va fer amigues aquí al arribar o li va costar una mica?

D: Sí. No, no, no, bé.

Perquè debíeu ser totes joves també, no?

D: Sí, més o “menos”, quasi...

A quines recorda que treballassin amb vostè, així de senyores?

D: La Carmeta no perquè estava a les troques, a on estava l'Alfonso, i d'altres, la mare d'aquesta noia que dic de la joieria treballava, el seu pare i el d'això...

H: La Mercé Escalera...

D: Ah, sí, la Mercé Escalera, que també la coneixia.

H: La Rita Matas... Qui més? Però era més cap aquí... la Mª Fàbrega també...

Una pila de gent d'aquí de Hospitalet Centre.

D: Sí, sí, sí...

H: A última hora també eren totes quasi de l'Hospitalet, a última hora, quan vaig entrar jo també hi havien moltes... de Poble Nou venien també, sí, sí.

Però què ho devia fer això, que abans havien tingut els Gomar alguna fàbrica allà o...?

H: No, els Gomar, el pare va començar a una fàbriqueta petita allà al carrer Major... Es que a part els tintorers canviaven molt de tint, abans que es rendís més ja marxaven, canviaven de nord, i mira. Però sí, amb els treballadors, amb l'amo, amb el vell sempre es barellaven, la gent gran sempre es barellaven. Era molt conegut...

D: I amb els nens diguessim, es deien de tot i tot, amb el Claudio, l'Albert...

Hi havia bon rotllo, com es diu ara.

D: Sí, sí, sí...

H: Havíem anat moltes vegades a sopar amb ells, amb les noies del despatx i així moltes nits, molts dissabtes a sopar.

Per aquí per Hospitalet?

H: No, anàvem cap a la costa, a Garraf i tot això.

Però qui anàveu, els que eréu més amics o tothom?

H: No, nosaltres, els del despatx, jo, ella...

Perquè al despatx quanta gent hi treballava?

H: Quan vaig entrar jo hi havien... 5 o 6 persones hi havien, perquè hi havia l'Antonio, hi havia el Bonet, hi havia la Margarita també, hi havia la Rita i no sé si hi havia cap més. Un altre any més tard va venir el jovenet de Cal Serra, va venir a treballar també. Sí, érem 5 o 6 també, i ara últimament eren tres, dugues noies i el Jansana.

D: El coneix al Jansana?

Em sona molt, eh?, però no sé, no sé si el conec, igual sí, de vista segur, però no sé si l'he parlat mai. I llavors amb les noies aquestes i tot això que us va passar a vosaltres que us veu conèixer i tot, devia passar a més parelles, no? Es van conèixer més parelles?

D: Es van copnèixer més parelles allà o no?

H: Ah, sí, la Besomba.

D: Ah, sí, la Besomba. El seu pare treballava i...

H: El seu pare era l'encarregat del tint de la roba, perquè l'encarregat de la roba era un i el del tint un altre.

En general per això, la gent que hi havia, els treballadors i treballadores eren més aviat gent gran, gent jove?

H: Home fora dels aprenents, la majoria eren gent gran.

Gent que ja portaven anys dedicant-se a tot això.

H: Sí, sí, quan vaig entrar jo tots eren grans, i tant, després ja es va anar jubillant molta gent.

I el tracte amb la gent era bo, no hi havia...?

H: Sí, sí, sí.

Perquè a aquesta època dels anys 40 i 50, això que hi havia el sindicat aquell vertical, a la fàbrica també hi havia sindicat?

H: Sí, però era una fàbrica que de vagues es van fer molt poques, la gent no estava per vagues en aquesta fàbrica. Si es van fer alguna vegada perquè van venir a fer-nos plegar però si no... no plegàvem mai.

Recorda que hi hagués hagut ocasions en que hi havia “piquets” o alguna cosa?

H: Alguna vegada... Dues vegades van venir perquè pleguessim, vem plegar, però la majoria de vegades que havia “huelga” no... Es que es feien “las huelgas” i no entenc res, perquè “llavores” si feies un dia de festa t’ho descomptaven d’aquí i d’allà i l’únic que incrementaven treballar tot l’any, o vui dir que no...

Escolti, i en quant a les possibilitats de canviar d’una escala de treballador a un altre, doncs de ser oficial a ser oficial de primera o com fos, qui ho decidia això?

H: Això l’amo.

Això era l’amo directament?

H: Sí, sí.

Perquè a banda dels amos, que eren aquests de la família, hi havia director a la fàbrica també?

H: No, no, no.

Eren ells mateixos.

H: Ells mateixos, sí.

O sigui, després dels amos qui anava?

H: Els encarregats i prou.

Els encarregats de cada secció.

H: Sí, de cada secció.

I quantes seccions hi havia, se’n recorda més o menys?

H: Home, sí, hi havia... Començem pel magatzem d’entrada, del magatzem s’anaven al tint...

Una altra secció.

H: Una altra secció. D’allà anaven a l’aprest, a la qüestió d’acabats...

També té un altre encarregat això.

H: Sí, i d’acabats hi havien les dones que embolicaven les peçes i tot això, que hi havia un altre encarregat.

Sempre homes, eh?

H: Sí, sí, sempre, sí, sí, sí, sempre, sempre.

I després hi havia algú al magatzem de sortides o no?

H: Era aquest que dic, els de l’aprest, li dèiem aprest a això, que acabaven, si havien d’aprestar alguna cosa o lo que sigui, és l’acabat de les peçes. Passaven a unes màquines i d’allà anaven a una altra per enrotllar-les o plegar les que fossin, allà hi havia un altre encarregat també.

Escolti, i després hi havia manera...?

H: Sí, també.

I també tenia un encarregat.

H: Sí, tenia un altre encarregat, sí.

I aquests de la manera que feien?

H: Les reparacions que hi haguessin per allà, si s'ha trencat un "tubo" o arreglar lo que fos, vaja.

Com un manteniment.

H: Això mateix, sí, sí.

I a banda d'això hi havia alguna altra secció més d'alguna cosa que ara se'ns oblidi o no? Perquè després les oficines funcionaven d'una altra manera suposo.

H: Sí, home, després a les seccions van posar ja una màquina de vapor per fer electricitat, perquè clar...

La burra?

H: Sí, la burra, sí, sí, la burra. Hi havia un altre senyor que se'n cuidava.

Això va durar molts anys, això de tenir la burra?

H: Home, Déu n'hi do, sí, sí, perquè van haver molts anys que hi havien restriccions, moltes vegades estàvem allà treballant i havíem d'esperar a que vingués altra vegada la llum.

Llavors amb aquesta màquina...

Llavors amb aquesta màquina... que era una caldera de vapor d'un barco, que va venir el mateix que se'n cuidava del barco, un home gran, saps un home d'aquells mariners d'allò? Va estar molts anys aquí també, era gran, eh?, per això, també. Després ja van posar altres màquines més noves, més modernes i tot això ja, ja no hi havien restriccions...

Hi havia èpoques en que hi havia molt més treball i s'hagués fet un torn de nit?

H: Sí, sí, vem fer torns de nit amb això de la llum, uns quants anys.

Quan hi havien restriccions.

H: Sí, els primers anys de restricció, és clar, 45, 44, 45, 46 devia ser, aquells anys. Vem estar unes quantes setmanes treballant de nit, sí, de 10 a 6 del matí.

Les dones també s'hi quedaven a fer aquests horaris?

H: Sí, sí.

Això ho pagaven com a hora extra?

H: No, no, això com a jornal, sí, sí.

I era perquè hi havia molta producció?

H: Lo que passa que si no es treballava et pagaven el mateix, et pagaven igual, però llavors havies de recuperar-ho, com va haver un temps que hi havia llum seguida, llavors cobraves una hora cada dia o mitja hora o lo que fos. La setmanada sempre la cobraves, sí, sí.

I les vacances, per exemple...

CARA B:

No, li preguntava de les vacances.

H: Les vacances, primer fèiem una setmana, després ja van venir... Primer fèiem set dies em sembla que era.

Set?

Set.

A l'any?

Sí, sí.

En tot l'any!

H: Però hi havien bastants festes, hi havien 14 o 15 festes a l'any per això "llavors".

Que es feien.

H: Sí.

Clar, que si la Setmana Santa, devia haver el dijous i el divendres...

H: No, els primers anys fèiem el dijous a la tarda i el divendres al matí, el dia de Pasqua.

Perquè els dissabtes treballàveu?

H: Sí, fins a les quatre, molts anys hem treballat... fèiem les 48 hores. Ja dic, aleshores vem treballar molt perquè "hasta" els diumenges al matí he anat a treballar molts diumenges, jo, jo i altres, vaja. Vui dir, que diners ja vem guanyar perquè pagaven bastant bé les hores llavors, sempre s'ha pagat bé, vui dir, no...

No, perdoni, que jo l'he tallat. Em deia que primer tenien 7 dies de vacances...

H: Sí, després em sembla que van posar-ne 10, després 15 i després ja va venir un mes.

I més o menys el treballador s'ho podia arreglar per triar-les o...?

H: No, no, els primers anys que fèiem set dies les fèiem al mes d'agost, plegàvem el 14, el 15 era festa, la Mare de Déu i el dia 16 era Sant Roc, també era festa, fèiem això, 10 o 12 dies de festa, entre diumenges i una cosa i una altra, era perquè hi haguessin més dies de festa.

Però després per Nadal hi havia les...

H: No, no, per Nadal no, per Nadal algun any he plegat a les 10 del vespre del mateix dia de Nadal, sí, sí.

Fins a l'últim moment, eh?

H: Sí, sí.

I devia ser els dies que no s'anava a treballar els mateixos que ara, el dia 1, el dia de Reis, el dia de Nadal i Sant Esteve, i para de comptar.

H: Sí, sí.

Déu n'hi do. Escolti, i així per exemple, la secció que tenia més treballadors se'n recorda de quina era?

H: Era la del tint.

Al tint. I al tint hi havia homes, homes i dones o...?

H: No, al tint tot érem homes.

On era que hi havia dones?

H: Al magatzem d'entrada i a l'aprest, i a la que preparaven una mica de seda, que hi havien dugues de dones, la Carmeta era una, i hi havien unes altres que preparaven... feien com uns ???? per anar al tint ja. Llavors quan la Carmeta ho havia passat tot, ja ho posaven en uns carros, oi?, i aquella noia ho preparava per anar al tint.

O sigui, que tot el que eren feines diguem de força ho feien homes.

H: Sí, sí.

Perquè fins i tot pujar i baixar...

H: Home, la Carmeta havia mogut de capsetes, l'ajudàvem moltes vegades però també havia agafat de capsos, eh?, de 7 i 8 kilos i "hasta " 10 potser.

I a dintre, en això que dèiem de les jerarquies que hi havia dintre de la fàbrica, entre treballador i encarregat hi havia en general bon ambient o sempre allò: "Ai, que ve l'encarregat!" i fer-se senyals...

H: No, no...

Hi havia soroll a la fàbrica?

H: Sí, home...

I com parlàveu quan us havíeu de dir res?

H: Home, sorolls com als telers no, eh? Havia soroll abaix quan la caldera feia... però molt de soroll tampoc.

I no us fèieu "avisos" quan venia el director, o "algo"?

H: Quan venia l'amo si un cas.

Allò: "Que ve l'amo!"

H: Sí, sí, però tenia més vista que... quan ens havíem avisat ja havia vist el que havíem fet tots.

Escolti, i amb el pas del temps l'avi va anar deixant una mica suposo la feina...

H: No, no la va deixar, perquè es va morir.

Va ser d'aquests que aguanten al peu del canyó.

H: Home, no era molt gran tampoc quan es va morir, 70 i "pico" d'anys, que llavors ja eren anys també, a aquella època... es que es va morir "de repent", un dia que cel.lebraven... es va morir a l'any 57 potser.

Així feia poc que vostè hi era.

H: Ja feia, ja era casat jo.

Ah, sí, ja portava vostè quasi 20 anys, sí, sí, sí.

H: Jo 41, o més tard potser... No sé què cel.lebraven, es va morir "de repent", estaven... hi havien 20 dinant a casa seva i... i va morir "de repent". I es va cuidar el fill per dir "algo", el fill d'aquest home, que no era gran cosa perquè...

Tenia un fill només aquest home.

H: Sí, no sabia massa aquest home, no, va anar fent però... Si no hagués tingut fills hagués tancat aquell home perquè no sabia gaire, no.

I en canvi els fills... aquests són els que van estudiar.

H: Sí, alguns, l'Albert és el que anava més, era molt enèrgic, es semblava més a l'avi doncs, va portar màquines noves i tot això i en fi, va tirar-la endavant.

De filles en tenia per això aquest senyor?

H: No, aquest noi i prou.

No, dic aquest noi, havia tingut els dos nois...

H: Quatre, quatre, el Claudio que era el gran, l'Albert el segon, el Carles que és mort i el Xavier que és el petit.

Però els que es van fer càrrec de la fàbrica van ser els dos grans.

H: No, tots quatre.

Ah, tots quatre.

H: Tots quatre, sí.

I cadascú feia una cosa diferent?

H: Sí, però els que es cuidaven més eren els dos grans més aviat, els altres rebien algun client també però poca cosa, més aviat els dos grans es cuidaven.

I això fins a l'últim moment.

H: Sí, sí, perquè és clar... "bueno", ja dic que es va morir un, es va morir, i l'altre a última hora no estava massa l'altre, el petit. Els que es cuidaven més eren els dos grans.

I vostè amb els amos hi tenia relació?

H: Sí, sí, sí.

Això que em deia que havien anat alguna vegada...

H: Jo vaig estar molt content d'ells sempre, eh? Amb mi s'han portat molt bé sempre.

Escolti, recorda per casualitat si allò per Nadal o així feien algun lot?

H: Últimament ens donaven uns lots.

A última hora.

H: Sí, uns quants anys, potser 7 o 8 anys, no sé. Jo sempre fins que em vaig jubilar, cada any em portava una cosa o una altra, una caixa de xampany, una caixa de vi, lo que fos, fins ara, fins que van tancar la fàbrica.

Sempre tenien un...

H: Sí, sí, ja dic, ells estaven contents amb mi perquè jo també estava content amb ells.

Va haver bona relació.

H: Sí, sí, en canvi hi ha d'altres que no perquè mira, això són qüestions dels tractes també. Ja saps que l'amo és l'amo i tu ets els treballador, però alguns es pensen que no.

"Bueno", això passa sempre i a tot arreu, eh? Escolti, ja sé que vostè era molt més jove que tot això però si va treballar allà tants anys segur que devia haver gent, senyors molt més grans que vostè a la fàbrica. Alguna vegada l'hi havien explicat durant la Guerra Civil què és el que havia passat i tot això?

H: Home, això ja l'havia quasi viscut jo, perquè jo quan va començar la guerra tenia 9 anys, i va acabar que ja tenia 14 quasi. Home, moltes coses de tota mena m'han explicat.

Però vui dir, de dintre de la fàbrica.

H: Ah, no, no, es va incautar però tampoc no... l'amo era l'amo també, era com el director però no... però vaja, no va fer gaire cosa en aquesta fàbrica, no.

Es va seguir produint i tot igual...

H: Sí, sí.

No és que fessin un altre tipus de feina...

H: No, no, van seguir igual, sí.

Amb el temps suposo que tot canvia, i la gent canvia i la gent més gran va deixant l'empresa i va entrant gent jove. La Carme una mica m'explicava que a partir d'un moment va començar a entrar molta gent que arribava a l'Hospitalet d'Andalusia i així. Què va significar això per la fàbrica? Com es va viure això pels treballadors?

H: Ja va ser diferent ja, llavors ja hi havien coses, ja no s'avenia tant "allavorens", pensava d'una altra manera aquesta gent també... pensaven d'una altra manera.

Què vol dir, que venien més per treballar i guanyar diners i no...?

H: Sí, però tampoc, no sé com dir-ho, més envejes, no sé, com si tenien una cosa ja semblava que...

Que hi havia més conflicte?

H: Sí, sí, si venia l'amo semblava que venia Déu.

I van entrar igual homes que dones, per això.

H: De dones poques van entrar ja, es van anar eliminant totes les dones.

I per què això?

H: Perquè no sé, perquè a última hora, uns quants anys cap aquí les dones cobraven lo mateix que els homes i clar, hi havien algunes coses que les dones no podien fer, és clar...

I llavors devien pensar: "Pagar per pagar..."

H: Sí, perquè és clar, la roba allà als acabats de l'aprest principalment les enrotllaven a unes coses, en deien burras, s'enrotllava la roba i potser posaven 3 0 4 mil metres allà, és clar, ja per arrosegar costava una mica, i és clar, les dones no podien fer-ho. Llavors no forçaves ningú però... clar, els homes ho havien de portar allà i les dones clar, cobraven el mateix sou.

Escolti, senyor Devesa, i amb tot això de quan va començar a decaure tota la dictadura i va començar tot el període aquest de la transició i tot això, es va notar a la fàbrica la conflictivitat que hi havia al carrer i tot això?

H: No, no, allà no, allà no. No érem gent de política, no.

No es van fer sindicats ni...

H: No, uns quants anys vam estar apuntats a un sindicat perquè van venir per apuntar-ens però després tothom es va esborrar, perquè no...

O sigui, no hi va haver un equip fort...

H: Hi havia un ???? però res, res. Era un xicot que se'n cuidava, pobre, que anava per allà, sí.

Escolti, i així en quant a la vida més social i de festes i tot això, em deia que de tant en tant vostès sortien a sopar amb aquesta gent i anaven per la costa, però a dintre de la fàbrica es celebrava alguna festa en especial o s'havia fet algun... no sé, o per Nadal...

D: Sí, una vegada van fer un arròs o no sé què allà.

H: Sí, uns anys feien els menjars per les fàbriques, sí, uns quants anys es feien menjars pel 18 de juliol.

El 18 de juliol.

H: Sí, uns quants anys es feien els menjars allà, sí.

A la fàbrica mateix es feia?

H: Sí, l'avi, perquè ho va fer el vell va comprar tota una vaixella grandiosa amb el nom de Gomar i unes paelles grans, tot nou ho va comprar. I venia una cuinera també que...

D: Jo no hi era llavors encara.

I després hi havia... per exemple, com es deia l'amo que no m'en recordo?

H: Claudio.

Claudio, i pel seu aniversari o pel sant, ell feia alguna cosa o no?

H: No, no.

D: Pels bateijos només en feia.

H: Sí, pels bateijos va fer...

De les criatures seves.

H: Sí, sí.

D: Jo del petit vaig ser al bateig.

H: Feien el bateig allà a la casa, al garatge on estaven i bastant bé estava, sí.

Això dintre de l'horari de feina o fora?

H: Es plegava una miqueta més aviat, sí, sí.

I es feia una celebració.

H: Sí, allà a les 5 o les 6.

Molt bé. I tota aquesta evolució de com va anar canviant la fàbrica en els últims anys i tot això, vostè que coneixia la fàbrica des de l'any 41 com ho va anar vivint això? Com ho va anar veient?

H: Home, es va anar posant més maca, és clar, més moderna, es feia més feina, clar.

I això de que hi hagués gent de fora?

H: No es treballava tant, no es treballava tant.

I el que hi hagués gent de fora no...

H: No, perquè no eren complicades les feines, era qüestió de vigilar que les màquines anessin bé i prou.

I de quantitat de feina anava mantenint un ritme alt, diguem, de quantitat de feina?

H: Sí, mentre hi vaig ser jo es feien molts metres, molt.

Es treballava molt.

H: Sí, perquè llavors ja es treballava la roba sola, ja. La quantitat de metres que fèiem de tenyit! Molts es preparaven per anar a estampar, per acabar o lo que fos.

I vostè en la feina que va fer també va anar canviant de secció i tot això o...?

D: No, sempre vaig estar a la mateixa.

Quants anys hi va ser vostè?

H: Va plegar l'any...

D: No tinc tanta memòria...

Ja s'havien casat quan van deixar la fàbrica?

D: Sí!

H: Ens van casar al 57 i ella va plegar al 80? No, més. Ara ho miraré, ella ara el dia... el mes que vé, a l'abril farà... Ara té 82, 23 anys que va plegar, va plegar al 60... estarà apuntat això, aviam...

D: Ara tinc 81, 82... 81...

O sigui, que pels anys 80 com vostè deia.

H: Sí, 80.

D: Ara tinc 80, en farà 81 a Sant Jordi.

H: Al 82, l'any 82 va plegar.

Escolti, i a aquella època, quan vostè va plegar hi havia molta feina encara i tot, no havia baixat la feina.

D: No, no, hi havia molta feina.

I això que parlàvem abans amb l'Alfons, clar, jo li preguntava que a partir d'un moment va començar a entrar molta gent de fora, gent que venien d'Andalusia i tot... M'explicava també la Carme doncs que va haver-hi molta gent que va arribar de fora i van entrar a la fàbrica, gent que no eren d'aquí de l'Hospitalet sinò que venia de fora i que això havia canviat una mica, perquè és normal també, l'ambient aquest de familiaritat diguem, que hi havia a dintre de l'empresa.

D: Jo trobo que no hi havia "lios" ni coses de...

H: No, això no.

Hi havia bona relació igual amb tots.

D: Sí, sí, sí, no era com als primers anys però no estaves malament tampoc.

I vostè ho va deixar perquè ja es jubilava o...

D: Jo ho vaig deixar als 60, a les dones les pagaven més bé que als homes, et podies jubilar als 60 i jo em vaig jubilar.

Ja estava cansada.

D: Sí, noia, sí.

I quan una es jubilava li feien alguna cosa o no?

H: Els treballadors sí, hi fèiem una mica de...

D: Sí, em van regalar un collaret de perles.

Això qui, els treballadors?

D: Sí, sí, els treballadors.

Els companys i companyes, però l'empresa no feia res.

D: No.

H: A mi sí, a mi em van regalar un rellotge d'or...

Clar, perquè 50 anys suposo que... es nota. Escolti'n i vostès que a més a més, clar, al viure aquí suposo que un segueix molt tot aquest procés, perquè vostè a l'any 90... em diu que és al 90, eh què sí, que va plegar?

H: El 30 d'octubre, sí, del 90.

Va ser perquè es jubilava o...?

H: Sí, em vaig jubilar, sí, sí.

I com ho va viure vostè això?

H: Això bé, molt bé.

No li va costar?

H: No, no, jo vaig estar molt a gust tota la vida, eh? Molt bé, molt bé.

Els últims anys feia la mateixa feina que havia fet sempre o li havien posat a una altra feina més tranquil·la?

H: No, no, encara fins última hora vaig ser encarregat d'allà, a les entrades, sí, sí. Es va quedar la Carmeta encara...

D: Jo també estava a gust.

I després un cop veu plegar de la fàbrica, veu seguir anant-hi de tant en tant?

H: Jo sí, jo sí anava, sí.

Entrava dintre i tot?

H: Sí, sí, podia entrar-hi. "Ja pots entrar, no cal ni que ho preguntis maiu això", podia entrar sempre. No hi anava gaire perquè tampoc m'agrada anar-hi, però un cop per Nadal i així anava a felicitar-els-hi i entrava a veure als coneguts que hi havia perquè ja van canviar molt també llavors, molta gent no la coneixies ja.

Escolti, i vostè va recomanar qui havia de quedar al seu càrrec o...?

H: No, no...

Va ser l'empresa que van...

H: Un xicot mateix d'allà la fàbrica.

Però no li van demanar el seu parer, lo que a vostè li semblava i tot.

H: No.

D: A qui van posar?

H: Al ?????

D: Ah, sí, tens raó.

H: Un bon xicot també, molt bon xicot.

I des de llavors, des del dia que va deixar de treballar a Can Gomar, més o menys vostè va anar seguint l'evolució que tenia suposo, xerrant amb la gent i tot.

H: Sí, sí, ja he dit que hi anava també, sí, sí.

I què es deia de la fàbrica? Hi anava bé?

H: Sí, sí, sempre, sempre, ja tenien i volien més, eh?, perquè tenien la feina que volien.

Treballar van treballar sempre, o sigui, van tenir sempre feina.

H: Sí, sí.

I doncs què va passar que van plegar?

H: Mira, la gent es devien exclamar per allà, aquells pisos, que si feia soroll...

Perquè era sorollós? Vostè em deia que no...

H: Es que a la nit també hi treballaven, és clar, se sent més el soroll, i van pensar que... perquè els hi van pagar molt bé, això diuen, ja devia tenir molts diners també aquesta gent, vui dir que no... La seva mare era d'Olot.

D: La Rosa Begueda.

H: Hi havia aquests Begueda, la Maria ???? eren família, són família, vaja, i tenien moltes cases a Olot, a Santa Pau, a Sant Celoni també tenien una finca molt gran també.

D: Un any vem anar a Sant Celoni.
H: Un any vem anar a Sant Celoni, un altra any a Santa Pau.
D: Nosaltres, eh?, tots els treballadors.
H: Els del despatx.
D: Sí, els del despatx.

Però no sé, a mi em costa una mica... perquè jo penso, si a la fàbrica va tot bé i segueixen tenint feina i tot, com és que no la van còrrer una mica més avall de tota aquella zona industrial?

H: Home, es que ha de ser molta aigua a aquesta fàbrica, i allà hi tenia uns pous que tenien aigua que corria, eh?

Ah, clar, tenia els pous abaix mateix.

H: Sí, sí, allà hi tenien aigua, no s'acabava mai. Es que molts anys endarrera van mirar de canviar-la perquè ??? i va anar a Sant Celoni a prendre unes d'allò però no... per Santboi també i no els hi sortia aigua.

D: Molt millor, perquè pensaves: "Si haig d'anar a viure a Sant Celoni!"

H: Després a Santboi, però no hi entrava prou aigua, si no l'haguessin canviat la fàbrica. I ja un home quan se sent gran també... aquells tenien 50 i "pico" d'anys també els nois.

I ara ells no han continuat amb una altre negoci ni res.

H: El gran vivia aquí a hospitalet i se'n va anar a viure a la Diagonal, i el segon que és l'Albert té un despatx aquí al carrer Ter, ve cada dia aquí.

D: Sí, diu: "Tinc un despatx aquí", i dic: "Què fas tu aquí tot sol?" Ens dèiem de tot, molts bons aquests...

H: Viu a Barcelona, està amb una noia però... tot el dia està aquí a Hospitalet.

Perquè potser aquí deuen guardar tota la documentació de la fàbrica i tot això.

H: Sí, és un pis que tenien vell ja, al carrer Ter.

Escolti, i tot lo que hi havia dintre de la fàbrica, tot això on va anar a parar? Totes les màquines i tot això, que van fer?

H: Ho van vendre.

A altres empreses?

H: Sí.

Clar, perquè jo no sé quin dia va ser que vaig passar per allà davant, que estaven buidant i em va semblar veure mobles antics, d'aquests macos, tipus de despatx i així.

H: Sí, potser, sí.

Clar, i és curiós que no ho haguessin... no sé, perquè sap greu, no?, llençar-ho també tot això.

H: No sé, això no sé.

D: Potser si hagués sigut la mare alguna cosa potser...

H: Com té molts anys també, potser no ho volien tampoc.

I us van avisar a vosaltres de que la fàbrica... doncs que plegaven i tot això, o us veu enterar per...

H: Ens vem enterar, sí, pels treballadors mateixos, però aviat, amb poc temps els hi van dir, eh? Els hi van dir un mes abans i perquè acabi tot ja, eh?

I pel que vosaltres sabéu, del que ha explicat la gent, la gent, el procés aquest de tancament va anar bé diguem, o va ser conflictiu? Perquè el que sol passar és que no...

D: No, a tothom li van pagar lo que li tocava.

La gent va quedar contenta?

H: Els hi van pagar molt bé, tots els papers, tot ben arreglat ja tot.

Home, això és important, eh?

H: No, ja dic, no donaven massa cosa però de prendre no et prenen res, i en la jubilació pagaven el màxim, eh?, vui dir, que amb això no...

I a vosaltres personalment us va fer una mica de cosa quen van dir: “que tanquen!”

H: Jo no, si vols que et digui la veritat, perquè tanquen tantes de fàbriques que... Home, el que hi treballava potser sí que... però ara després de tants anys ja.

D: Però també els hi van pagar força bé.

H: Sí, sí, i tant, molt bé els van pagar.

I ara de tot lo que estan fent allà, on hi havia la fàbrica i tot això, què us sembla, tota aquella renovació i tot això que fan?

H: Un negoci com un altre.

D: Van posar el nom de residencial Can Gomar.

Com a mínim això és important, no? Perquè Gomar era el cognom de la família?

H: Sí, és en Gomars, Claudio Gomar.

Gomar.

H: Gomar, sí. Deia Goma, Societat Limitada, o “algo” així deia.

Aquesta gent eren d'aquí de Hospitalet, així.

H: Home, no sé si eren fills d'aquí, no sé si era valencià el senyor Gomar.

D: El vell? No sé.

H: La senyora no sé, em fa que eren d'aquí per això.

D: Feia molts anys que hi vivien a la Rambla.

H: Sí, va començar a fabriqueta allà al carrer Major, allà al costat de... que hi havia la vaqueria, no sé si ho has sentit anomenar.

Quina vaqueria, aquella...?

H: No, l'altra que hi havia...

Prims?

H: Potser...

Prims? Fent cantonada amb la placeta de la Constitució?

H: Sí, allà abans hi havia un d'allò, “el coro”...

Sí, que hi havia aquests de la Campesta i tot això, sí.

Escolteu, i així alguna anècdota que hagués passat i que diguessis: “Te'n recordes aquella vegada que va haver...?” Alguna cosa així graciosa o no, és igual... que recordeu ara...

H: No sé...

No, perquè a vegades un diu una tonteria però que...

H: Jo me'n recordo que quan érem aprenents allà hi tenien un hort, i l'avi va agafar dos o tres aprenents i els hi va fer que anessin a recollir patates. Llavors va venir cap a nosaltres que estàvem allà, i diu: “Tu, ves a buscar berenar”, però jo pensava que havia d'anar a casa seva a buscar-ho jo, i havia d'anar al bar. És clar, la seva dona diu: “Que estrany que no m'hagi dit res”, va preparar uns

“bocadillos” i l’amo pensava: “Si que triga aquell, el del bar”. Vaig arribar: “D’on vens?” Llavors ho van portar els del bar i berenar doble! Ho passaven a entregar llavors, els primers anys, que no hi havia menjar, “bueno”, menjàvem però vui dir, estava molt malament “allavores”.

Ai, ara que diu això de menjar acabo de recordar una pregunta. Economat o alguna cosa així n’hi havia hagut?

H: Sí, ens donaven un cop racionaments, cada setmana ens donaven oli, cigrons, arròs, coses així.

I qui ho repartia això?

H: D’això se’n cuidaven els del magatzem, hi havia el Jaume llavors allà, un que treballava allà també, que estava al “puesto” que vaig treballar després... Ell ho preparava i passava per totes les...

Això va durar uns quants anys només.

H: Sí, a tothom li anava bé.

Però això no t’ho restaven de la teva cartilla de racionament.

H: No, això era una cosa que et donaven.

D: No, això t’ho donaven ells.

O sigui, que ho feia la fàbrica això, els amos o...?

H: No, crec que era el del ram de l’aigua o així, perteneixíem al ram de l’aigua, era tèxtil però perteneixíem al ram de l’aigua.

Però no teníeu un carnet especial per després anar a comprar als economats que hi havia i tot això.

H: No, no.

I botiga a dintre no en van tenir mai, d’economat pels propis treballadors?

H: No, era una fàbrica petita, no.

“Bueno”, doncs escolteu, moltíssimes gràcies per tot, us ho agraeixo moltíssim. Moltes gràcies, eh?

H: De res.